

Budapesti Levéltári Mozaikok

2024/2. szám

DOI: [10.56045/BLM.2024.02](https://doi.org/10.56045/BLM.2024.02)

ISSN: 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2024/02/09/leveltari-mozaikok-95/>

MAUTNER ZOLTÁN

Vetélkedés az állatkerti igazgatói székért. *Serák Károly megválasztása a városligeti zoológiai kert élére. 1. rész*

1873. június 17-én az állatkert igazgatója, Berecz Antal váratlanul lemondott pozíciójáról, így a városligeti kertet üzemeltető Állat- és Növényhonosító Társaság pályázatot hirdetett az állásra. A rövid jelentkezései határidő ellenére 23 önéletrajz érkezett a zoológiai kert vezetői székének elnyerésére. A nagyszámú jelentkező közül meglepetésre Serák Károly nagyabonyi birtokost választották ki, aki ezután három évtizeden át vezette az állatkertet.

A kétrészes cikk első részében az igazgatói pályázat kiírásának körülményeit, és a pályázók közül a „gyengék” és „képesek” minősítést kapott jelentkezőket ismerhetjük meg.

Kulcsszavak: állatkert, Serák Károly, Pest, igazgató, pályázat, főváros, Jermy Gusztáv, Kriesch János, Állat- és Növényhonosító Társulat, Városliget

1. kép. Serák Károly, az állatkert igazgatója.
(Fővárosi Állat- és Növénykert archívuma)

Az 1866-ban megnyílt városligeti állatkertnek kezdetben számos kihívással kellett szembenéznie. Állandó anyagi gondokkal küzdött az ekkor még részvénytársasági formában működő intézmény, nem számíthatott tartósan sem a kormányzat, sem Pest város támogatására, ráadásul járványok tizedelték az állatállományt.¹ Mindemellert az intézmény vezetését sem sikerült állandósítani, ugyanis a nyitást követő öt év alatt négy igazgató váltotta egymást. 1873 júniusában váratlanul ismét megüresedett a városligeti zoológiai kert vezetői széke, így a már Állat- és Növényhonosító Társaságként működő intézmény igazgatói állására pályázatot hirdettek. A tét ezúttal nagyobb volt, mint a megelőző években. Mivel ekkor már Budapest az egyesülés útjára lépett, várható volt, hogy a főváros tovább növeli a kultúra és a tudomány területén betöltött központi szerepét, amelyben az ország egyetlen állatkertjének státusza is felértékelődhet. Nem utolsósorban pedig a városligeti kert jobb eséllyel fordulhatott anyagi támogatásért a nagyobb gazdasági erőforrásokkal rendelkező Budapesthez. A segélykérés sikerességét minden bizonnyal növelhette, ha a főváros szemében elfogadható személy vezeti az állatkertet, és ezen a téren a stabilitás jelei mutatkoznak. Ekkor még nem tudhatták az állatkert igazgatói székéről döntő választmányi tagok, hogy 1873. augusztus 1-i ülésükön több mint 30 évre biztosítják az állatkert vezetői pozícióját.

Az állatkerti igazgatói szék

A megnyitásra készülődő állatkert igazgatói posztjára Xantus Jánost várta mindenki Magyarországon, ugyanis a világjáró etnográfus rengeteget tett, hogy hazánkban állandó állatkertje legyen. Xantus azzal az indokkal utasította el a vezetői állást 1864-ben, hogy nem

---

¹ Kállay 1903. 29., 51. p.

szeretné, ha azt gondolnák, hogy a pozíció miatt dolgozott ennyit az intézmény létrehozásáért.² A háttérben azonban az húzódnak meg, hogy az 1848–49-es szabadságharcban vállalt szerepe miatt az udvari körök nem nézték volna jó szemmel kinevezését.³

2. kép. Xantus János. *Fáradhatatlanul dolgozott, hogy Magyarországnak állandó állatkertje legyen. Igazgató volt 1866 és 1868 között.* (Fővárosi Állat- és Növénykert archívuma)

A következő kézenfekvő jelölt az állatkert ügyeiben tevékenyen résztvevő ornitológus, gróf Lázár Kálmán szintén honvédként harcolt a szabadságharc idején.⁴ Magyar jelölt hiányában az állatkertet létrehozó részvénytársaság vezetősége a müncheni zoológust, Fitzinger Lipótot nevezte ki igazgatónak.⁵ Ez a lépés sokakat felháborított, és hamarosan Fitzinger hozzáértése is megkérdőjeleződött, ezért nem sokkal a kinevezése után lemondott pozíciójáról.⁶ A pesti állatkert nyitásának napján, 1866. augusztus 9-én már Xantus János fogadta a látogatókat, és hamarosan hivatalosan is kinevezték igazgatónak, a pozíciót 1868-ig töltötte be. Ezután a városligeti intézmény vezetését kettéosztották, Czimeg János a gazdasági igazgató lett, míg dr. Kriesch János a tudományos feladatokat látta el.⁷ Őket követte az igazgatói székben rövid ideig Hegyessy Kálmán földbirtokos, akit ideiglenesen bíztak meg a vezetői teendők ellátásával.⁸ 1872-ben az állatkert fenntartási formája átalakult, és ettől kezdve már Állat- és

² D. Farkas: Xantus János levele Limából. 1864. április 15. *Pesti Napló*, 1864. június 12. 2. p.

³ Szidnainé 1991. 19. p.

⁴ Egyleti ügyek. A pesti állatkert létesítése. *Sürgöny*, 1864. október 12. 2. p.

⁵ Kállay 1903. 16. p.

⁶ Szidnainé 1991. 19. p.

⁷ Uo. 32. p.

⁸ A tudományos és a gazdasági ügyek vezetését ekkor ismét összevonták. Uo. 35. p.

Növényhonosító Társaságként működött.⁹ Berecz Antal tanárt és földrajztudóst nevezték ki igazgatónak, aki 1873 nyarán váratlanul elvállalta az evangélikus gimnázium oktatói állását, és a június 17-én tartott választmányi ülésen lemondott a zoológiai kertben betöltött tisztségéről.¹⁰ Berecz döntését a választmány sajnálkozva fogadta el.¹¹ Már ekkor döntöttek arról, hogy meghirdetik az igazgatói pályázatot, a beadási határidő július 15. volt. Napokon belül megjelent a hír az újságokban, ahol már azt is közölték, hogy a vezetői pozíció évi 1200 forintos fizetéssel és szolgálati lakással járt.¹² Július közepére a találgatások is elkezdődtek, valamint az is kiderült, hogy a rövid határidő ellenére rekordszámban, 23-an adták be pályázatukat. Az sem maradt titokban, hogy a jelentkezők közül sokan nem rendelkeztek a zoológiai kert vezető pozíciójához megfelelő képzettséggel, illetve tapasztalatokkal.¹³ Miután kiderült, hogy az állatkert korábbi szakmai igazgatója, Dr. Kriesch János is jelentkezett, egyértelműen őt tartották a legesélyesebbnek.¹⁴

3. kép. Dr. Kriesch János zoológust tartották az 1873-as igazgatói pályázat legesélyesebb jelöltjének. 1868-ban az állatkert tudományos vezetője volt. (Fővárosi Állat- és Növénykert archívuma)

Az Állat- és Növényhonosító Társaságot a közgyűlés igazgatta a szabályzat szerint, de a konkrét ügyek intézésére tagokat szavaztak a választmányba, amely ezen belül szakbizottságokat hozott létre.¹⁵ A választmányba 20 tagot ötéves időszakra delegált a közgyűlés, de úgy, hogy minden évben négy tag cserélődött. A választmányt a társaság elnöke vagy annak alelnöke vezette. Határozatképességhez minimum hét tag jelenlétére volt szükség,

⁹ Szidnainé 1991. 28–29. p.

¹⁰ Kállay 1903. 41. p.

¹¹ Uo. 45. p.

¹² A pesti állatkerti igazgatói állás. *Budapesti Közlöny*, 1873. június 29. 1222. p.; Az állatkertnek új igazgatóra lesz szüksége. *Fővárosi Lapok*, 1873. június 29. 643–644. p.

¹³ Mindenféle július 9-én. *Magyar Újság*, 1873. július 10. 2. p.

¹⁴ Fővárosi hírek. *Fővárosi Lapok*, 1873. július 19. 717. p.

¹⁵ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 6201/1872. 1872. június 12. Az állat s növény honosító társaság alapszabályai. 10. § 4. p.

döntéseit általános szótöbbséggel hozta meg, abban az esetben, ha egyenlőség alakult ki, akkor az elnöklő személy szava döntött. A választmány feladata volt az igazgató és egyéb hivatalnokok kinevezése, illetve a szakbizottságok felállítása.¹⁶ Az Állat- és Növényhonosító Társaság szabályzata szerint az intézmény közvetlen vezetőjének, az igazgatónak az állatkertben kellett laknia, hogy szükség esetén rögtön tudjon intézkedni. Feladata volt az állatok beszerzésének, eladásának, etetésének, valamint ápolásának folyamatos felügyelete. Emellett minden olyan választmányi és szakbizottsági ülésen részt kellett vennie, amire meghívták, mert ott véleményező szavazattal bírt. Az igazgatót az állattani szakbizottság javaslatára a választmány nevezte ki, és ők határozták meg a fizetését is. Az igazgatónak végre kellett hajtania a választmány és a szakbizottságok utasításait, miközben az esetleges rossz döntéseiért, a vezetésben történő hibákért őt terhelte a felelősség.¹⁷

Valószínűleg az Állat- és Növényhonosító Társaság vezetői sem gondolták, amikor meghirdették az igazgatói állást, hogy ilyen sokan fognak jelentkezni rá. Az újságok is előszeretettel hangoztatták, hogy igen nagy a vezetői pozícióért vetélkedők száma, de csak a legesélyesebbek nevét említették meg.¹⁸ Így a pályázók nagy részének kiléte ismeretlen maradt. Az önéletrajzokat végigolvasva kiderül, hogy a magyar társadalom széles rétegét érdekelte az állatkert sorsa, és számos más egyéb szakmákban dolgozó egyén is szívesen elvállalta volna az igazgatói állást. A pályázati iratokat áttekintve sok érdekes életutat és emberi sorsot ismerhetünk meg a 19. századi magyar történelemből.

Akikről keveset tudunk

A beérkezett 23 pályázatból nem minden jelentkező anyaga maradt meg a levéltári iratok között, többen elkérték önéletrajzukat, vagy az állatkert küldte vissza számukra. Személyükről, motivációjukról, illetve előképzettségükről kevés adat ismerhető meg. Kassich Béla és Lippert János szerepel a pályázók listáján, de ezen kívül kilétük ismeretlen.¹⁹ Hasonlóan bizonytalan Jékly Károly személye is, aki sikertelen pályázata után szintén visszavette önéletrajzát az állatkerttől.²⁰ A tanári szakmában működött egy azonos nevű karnagy, illetve tanító az 1880-as évektől, azonban nem említenek róla olyan információt, amely összekötné a városligeti zoológiai intézménnyel.²¹ Rózsaági Antal is szerepel a jelentkezők listáján, de önéletrajza nem található meg a pályázati iratok között. Ezen a néven e korszakban élt az eredetileg Rosenzweigél néven született regény- novella- és hírlapíró, egykori honvéd, aki szerkesztőként és fordítóként, valamint tanárként is dolgozott.²² Lemhényi Bálint Ferenc önéletrajzát az állatkert visszaküldte Bécsbe, így tartalmát nem ismerhetjük meg.²³ Az egykori katonai hivatalnok ugyanis a császárvárosban élt, és az ottani magyarok ügyeit intézte.²⁴

¹⁶ Uo. 16–19. § 5. p. Az állatkertben négy szakbizottság működött: állattani, növénytani, gazdasági, pénzügyi.

¹⁷ Uo. 24. § 6–7. p.

¹⁸ Egyleti hírek. *Pesti Napló*, 1873. július 18. 3. p.

¹⁹ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 1873–74. Az állatkerti igazgatóságért pályázók névsora. 120. p.

²⁰ Uo.

²¹ Az oláhláposbányai isk. takarékpénztárról. *Néptanítók lapja*, 1882. február 4. 78. p.; MTCN 1899. 558. p.

²² MÍÉM. Rózsaági (Rózsa) Antal <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (utolsó lekérdezés: 2024. február 2.)

²³ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 1873–74. Az állatkerti igazgatóságért pályázók névsora. 120. p.

²⁴ MÍÉM. Lemhényi Bálint Ferenc <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (utolsó lekérdezés: 2024. február 2.)

Katonák, főhadnagyk, nyugdíjas katonák

A meghirdetett állatkerti igazgatói állás a beérkezett pályázatok alapján nagy érdeklődést váltott ki a katonai pályán mozgók, illetve a korábban hivatásos állományban szolgálók körében is. Számos egykori katona jelentkezett a városligeti intézmény vezetőjének, volt, akit a szükség, volt, akit a felesleges szabadidő motivált erre a lépésre.

Darabont Ignác egykori 1848–49-es honvéd pályázatából a hazáját szolgáló és védő katona keserű sorsát ismerhetjük meg. Az Itáliában állomásozó főhadnagy a pesti forradalom kitörése után visszatért Magyarországra, és a szabadságharcból tevékenyen kivette részét, őrnagyi rangban harcolt a 63. honvéd zászlóaljban. A komáromi kapituláció során került hadifogságba, ezután sokáig a pesti Újépületben raboskodott. Miután a katonai pályája kettétört, a Baranya megyei Pécsváron vállalt szerény fizetésű hivatalt, hogy a nélkülözését enyhítse. A kiegyezés után megpróbált visszatérni a katonai állományba, de elmondása szerint a honvédség kötelékébe kapcsolatok híján nem tudott ismét bekerülni. Önéletrajzában kifejti Darabont, hogy a haditudományok mellett minden iskoláját kitűnőre végezte, a magyar mellett beszél a német, latin, olasz és a román nyelvet is, de ezeket nem tudja bizonyítani, mivel iratait az osztrák rendőrség még az '50-es években elvette tőle. Az állításai igazát elmondása szerint a pécsvári előjáróság, Pesten pedig Vidats János országgyűlési követ (az 1848-as márciusi ifjak egyike) és Viszkidenszky (Wiszkidenszky) Gusztáv, egykori honvéd őrnagy, a budapesti híd- és alagút felügyelője tanúsíthatja. Úgy nyilatkozott Darabont, hogy már az állatkert létesítésekor is ajánlotta őt Reitter Ferenc közmunka és közlekedési minisztériumi osztálytanácsos az intézmény vezetőjének, de akkor betegsége miatt a pályázatára nem kerülhetett sor.²⁵

Farkas Károly 28 éves tartalékos főhadnagy a gimnázium nyolc osztályának sikeres elvégzése után két évig magántanulónként jogot hallgatott. 1864-ben belépett a hadseregbe, ahol néhány év alatt főhadnagyi rangot szerzett. 1872-ben házasodott meg, és ennek okán tartalékos létszámba kérte át magát. Ettől kezdve anyósa birtokán gazdálkodott, de elmondása szerint ez nem igényelt állandó jelenlétet, így megpályázta az állatkert igazgatói székét. Felajánlotta, hogy a leendő vezetői fizetéséből havonta 500 forintot az állatkert számára felajánl, valamint jelezte, hogy kaució letétele sem okoz számára gondot. Bizonyítványait az idő rövidsége miatt nem csatolta, de leírta, hogy kérésre azokat is benyújtja majd.²⁶

Váczy Lajos nyugalmazott főhadnagy igazgatói pályázatában csak röviden mutatta be életútját. Váczy 45 évesen csatlakozott a szabadságharchoz, ami után tíz évig mint gazdasági haszonbérő, később pedig mint városi számvevő tevékenykedett. A honvédség újrafelállítása után visszatért a katonai szolgálatba, ahonnan az 1873-as állatkerti igazgatói pályázat idején már nyugdíjba vonult. Magát fáradhatatlannak és szolgálatkésznek írta le, valamint jelezte az igazgatóság számára, hogy vagyoni biztosítékot is tud garantálni megválasztása esetére.²⁷

Alexander Russovaz német nyelven küldte be önéletrajzát, és korábbi feletteseitől, valamint főnökeitől számos ajánlólevelet is mellékelte hozzá. A 37. József herceg gyalogezredből nyugdíjazott 43 éves egykori kapitány jelentkezése alapján adminisztratív és pénzügyi területen számos tapasztalattal rendelkezett. Ezeket az ismereteket kórházakban és vasúti építőipari kivitelezések során szerezte. Elmondása szerint a magyar és a német mellett a szerb, a francia, a román, az olasz és az angol nyelveket beszéli. Hangsúlyozta, hogy kitűnő

²⁵ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 1873–74. 108. p.

²⁶ Uo. 91. p.

²⁷ Uo. 115. p.

egészségi állapota és sokoldalúsága alkalmassá teszi az állatkerti igazgatói pozíció betöltésére.²⁸

Változatos munkaterületekről, különböző képesítésekkel: orvos, gyógyszerész, végrehajtó, segédjegyző és egy világlátott ember

A városligeti zoológiai kertre kiírt pályázat a különböző hivatali és egészségügyi pályán mozgók között is érdeklődést váltott ki, többen ezekről a területekről küldték be pályázatukat a pozícióra.

Krászonyi József 23 éves római katolikus vallású szigorló orvos alkalmasnak tartotta magát az állatkert vezetésére. Önéletrajzában kifejtette, hogy az öt évig tartó egyetemi tanulmányai alatt nemcsak az élet- és kórtanban jeleskedett, hanem a természettudományokban, azon belül az állat- és növénytanban is jelentős tudásra tett szert. Arra, hogy az állattanban mindig is kiemelkedő volt, gimnáziumi és egyetemi tanárait tanúként ajánlotta pályázatában. Előrevetítette, hogy esetleges igazgatósága alatt nemcsak az intézmény lesz megfelelő módon kezelve, hanem az állattan irodalma is nagyban gazdagodni fog általa. Önéletrajza szerint szabadidejében Krászonyi a Vallás és Közoktatási Minisztérium kiadó hivatalában dolgozott több mint egy hónapig, így biztosította a döntéshozókat arról, hogy az itt kialakult kapcsolatait az állatkert közművelődési küldetésének szolgálatába tudná állítani. Előnyként tüntette fel, hogy a magyar mellett a német nyelvet szóban és írásban is használja, valamint hadkötelezettségét is teljesítette már katonaoorvosként. Elmondása szerint ekkori szolgálati helyén, a Királyi Helyőrségi Kórházban egy nagyobb intézmény igazgatási és fegyelmi viszonyaival is megismerkedett. Állításai bizonyítására két igazolást is csatolt pályázatához.²⁹

Medveczky Ferenc 43 éves miskolci lakos 1849-től működött a gyógyszerészi pályán, melyhez képesítést a pesti egyetemen szerzett. Önéletrajzi írásából megtudhatjuk, hogy gyógyszerész-tulajdonosként tevékenykedett Miskolcon néhány évig, de mivel üzletét eladta, így kellő mennyiségű szabadidővel rendelkezik az igazgatói állás ellátására. Nyelvtudása a német és magyar nyelvre terjedt ki.³⁰

Nagy Elek kőszegi lakos elmondása alapján bírósági és államtudományi tanulmányai alatt Fülöp Eugén flandriai gróf uradalmában gazdatisztként szolgált, ahol a birtok kezelése mellett az állattenyésztésben is tapasztalatokat szerzett. Zala megyei tisztviselősege után a keszthelyi járásbíróskodáson végrehajtként tevékenykedett, amikor az igazgatói állásra jelentkezett.³¹

A pályázók között volt Németh Gyula, Tata városának segédjegyzője is. Önéletrajza szerint 1872 októberében szabadságolták a hadseregtől, így átmenetileg segédjegyzőként helyezkedett el, amíg nem talált magának alkalmasabb elfoglaltságot. Erkölcsös magaviseletét nemcsak egy községi igazolással tudta bizonyítani, hanem tájékoztatta az állatkert elnökét, hogy további információkat a Király utca 15. szám alatt működő *Kristoffy és Németh Vaskereskedésben* tudhatnak meg róla, amely üzlet a tatai segédjegyző elmondása szerint az állatkert vaseszközeit biztosította. Az a pályázatából nem derül ki, hogy Németh Gyula milyen kapcsolatban állt az általa említett vaskereskedéssel.³²

---

²⁸ Uo. 109–114. p.

²⁹ Uo. 116–118. p.

³⁰ Uo. 75–76. p.

³¹ Uo. 98–102. p.

³² Uo. 103. p.

Szénási Ferenc szilágysomlyói polgár „igen olvasott és világlátott ember lévén” szintén elindult az állatkert vezetéséért folyó küzdelemben, azonban néhány mondatos pályázatában életútjáról, szakmai tapasztalatairól egyáltalán nem nyilatkozott.³³

A sajtó munkatársai és a női pályázó legendája

A pályázók között volt Kaufman József 23 éves ozorai születésű újságíró, aki a nyolcosztályos gimnáziumot Pesten végezte el, azután négy évfolyamon keresztül jogot hallgatott. Tanulmányai befejeztével írói pályára lépett, és hosszabb ideig az *Ungarischer Lloyd*, valamint a *Neue Freie Presse* lapoknál dolgozott. Az igazgatói állásra történő jelentkezéséhez a két újság támogató ajánlását is benyújtotta. A német és francia nyelvek mellett a gyorsírást és a nemzetgazdálkodás ismeretét nevezte meg speciális tudásaként. Magát szorgalmas, türelmes, precíz és kitartó munkaerőnek írta le.³⁴

A megüresedett állatkerti igazgatói székre kiírt pályázat sajtóvisszhangja között július 10-én jelent meg az a hír, hogy nők is pályáznak a városligeti kert vezetői pozíciójára.³⁵ Ez ebben a formában nem volt igaz, inkább egy páros jelentkezésről beszélhetünk, amelyben a pályázó férfi magával együtt egy nőt is ajánlott. Kuliffay Ede (1839–1881) a gimnáziumi érettségije után a pesti és a bécsi egyetemet látogatta, ezalatt elmondása szerint természettudományi ismereteit önállóan bővítette. Életrajza alapján fiatalon Sina Simon báró örkényi uradalmát igazgatta, ahol öt éven keresztül minden évben hosszabb időt töltött. Itt a gazdaság kezelésében közreműködve tapasztalatokat szerzett ezen a területen is. Jelentkezésekor a *Kis Vasárnapi Újság* című hetilapot szerkesztette feleségével, Beniczky Irmával (1828–1902) egyetemben, melyben az állatvilág ismertetése is helyet kapott. Kuliffay megválasztása esetére azt ígérte, hogy az állat- és növényhonosítás révén is növelni fogja a bevételeket. Azt nyilatkozta, hogy tervei megvalósításában segítségére lesz társszerkesztője, aki nemcsak elméleti szakértő, hanem gyakorlatban is ért a gazdálkodáshoz. Az első kijelentésére a hetilapban megjelenő Beniczky tollából származó természettudományos cikkeket gondolta bizonyítéknak, míg az utóbbi állítására példaként hozta fel újpesti házi gazdaságukat. Meggyőződése volt Kuliffaynak, hogy pályázata elfogadásával „az állatkert egy helyett két erőt,- két, feladatának fontosságától áthatott egyént nyerne, kik minden igyekezetüket, minden tehetségüket az állatkert lehető felvirágoztatására szentelnék.”³⁶ Pályázatát Balogh Istvánné László Anna levelével kívánta megerősíteni, melyben leginkább Beniczky Irmáról hangzottak el dicsérő szavak. Miután a költő-író páros nem nyerte el a pályázott állást, továbbra is korábbi szakmájukban tevékenykedtek, maradandót alkotva a magyar irodalom terén.³⁷

Tanárok is pályáztak

Az állatkert lemondott igazgatója is a tanári pályáról érkezett, így nem volt meglepő, hogy a pedagógus szakmából több jelentkező adta be pályázatát. Közülük az egyik Jermy Gusztáv volt,

³³ Uo. 107. p.

³⁴ Uo. 104–106. p.

³⁵ Mindenféle július 9-én. *Magyar Újság*, 1873. július 10. 2. p.

³⁶ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz. 1873–74. 87–88. p.

³⁷ Bene Mihály: Vidékünk híres szülöttei. *Gödöllő és Vidéke (Pest Megyei Hirlap különkiadása)*, 1979. február 21. 1. p.

akinek a neve az utóbbi években országosan ismertté vált. Ez annak köszönhető, hogy a 2020-ban világméretű járványt okozó koronavírus elleni küzdelemben kulcsszerepet játszó mRNS alapú oltás sikeres fejlesztésében részt vevő, munkásságáért orvosi Nobel-díjat kapott Karikó Katalin a Jermyről elnevezett természettudományos díjat elsőként nyerte el 1973-ban.³⁸

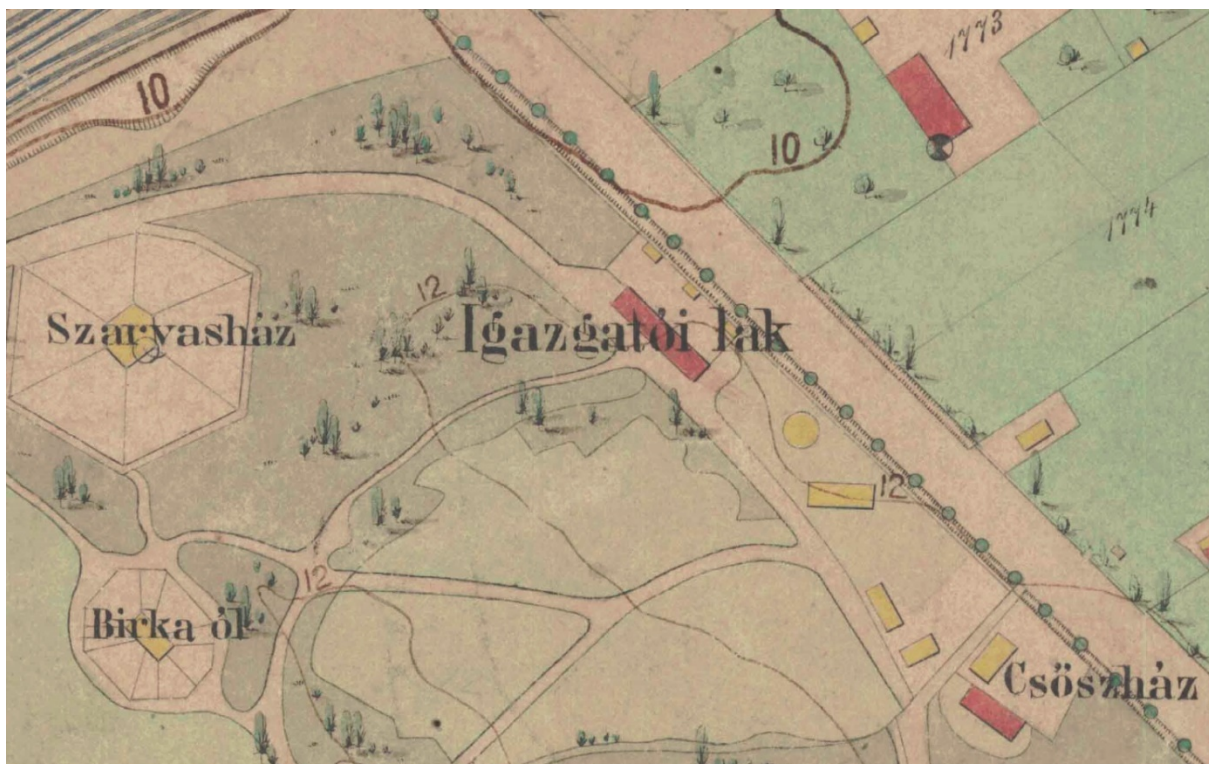
4. kép. Az állatkert térképe 1878-ból.
(BFL XV.16.e.251.023 0018. szelvény)

A szertáralapító pedagógus az állatkerti igazgatói állásra benyújtott pályázatában dicsérte a városligeti intézményt, és hangsúlyozta, hogy mennyire fontosnak tartja a természettudományban betöltött szerepét. Elmondása szerint gyermekkor óta szerette a természetet, és 18 éve folyó tanárkodása alatt is szakadatlanul terjesztette az ezzel kapcsolatos ismereteket. Emellett számos kutatási célú kirándulást is tett. Késmárkon született 1833-ban, gimnáziumi tanulmányait szülővárosában, majd Miskolcon és Eperjesen végezte. Ez idő tájt Huzslinszky Frigyes, a korszak neves botanikusa mellett dolgozott. Érettségijét Kassán tette le 1852-ben, majd tanulmányait a bécsi egyetemen és az ottani műegyetemen folytatta, ahol a természettudomány minden ágát tanulmányozta. 1855-től 1863-ig a kisújszállási gimnáziumban tanított, 1858-tól pedig az intézmény igazgatását is végezte. 1863-tól az iglói gimnázium felső osztályaiban természettudományi és a mennyiségtani ismereteket oktatott, ezen kívül osztályfőnök is volt. Az 1873-as pályázat idején már három éve vizsgáló tagként működött a Tiszai kerület tanárvizsgáló bizottságában. Múzeumot és gyümölcsnemesítő kertet is létrehozott, melynek vezetését is rábízták. Önéletrajza szerint az állattöméshez is értett. Két fiúgyermek apjaként testi erejét úgy jellemezte, hogy a föld legmagasabb bérceit, a sivatagokat és az őserdőket is be tudná járni kutatva.³⁹ Jermy Gusztáv további pályájából megtudhatjuk,

³⁸ A díjat 1969-ben alapították a kisújszállási Móricz Zsigmond Református Kollégium, Gimnázium, Technikum, Általános Iskola és Óvodában, amit Karikó még gimnazistaként nyert el. Pifkó Dániel: Jermy Gusztáv (1833–1908), a szenvedélyes szertáralapító. https://www.opkm.hu/?lap=hir/egyhir&hir_id=653 (utolsó lekérdezés: 2024. január 30.)

³⁹ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 1873–74. 119. p.

hogyan a sikertelen állatkerti igazgatói jelentkezés ellenére élete későbbi szakaszában mégis szoros kapcsolatba került egy hasonló intézménnyel. Igaz, az már egy másik földrészén történt és számára kedvezőtlen végeredménnyel. A jeles természettudós válása után 1880-ban elhagyta a tanári szakmát, és három évvel később kivándorolt Amerikába. San Antonióban telepedett le, ahol folytatta természettudományos munkálkodását. Ő alapította a város első múzeumát, amely a San Pedro Springs Parkban működött, sőt az intézmény igazgatásával is Jermyt bízták meg. A múzeum melletti kertben helyi állatokat élőben is bemutattak, és ez népszerűbbnek bizonyult, mint az egykori tanár által összeállított gyűjtemény, így az anyagi nehézségek miatt az intézmény 1894 után inkább állatkertként üzemelt, végül 1911-ben szűnt meg.⁴⁰

5. kép. Az állatkerti igazgatói pozícióhoz járó szolgálati lakás a kert Hermina út felőli részén. (BFL XV.16.e.251.023 0018. szelvény)

Szintén jelentős tanári múlttal rendelkező pályázó volt id. Györök György, aki személyesen is megkereste Szabó József társasági elnököt az igazgatói állás ügyében. Emellett a vezetői székre jelentkező igazgató-tanár számos egyéb tapasztalattal, képzettséggel is rendelkezett. A római katolikus, középkorú, özvegy Györök elmondása szerint gyakorló köz- és váltóügyvéd volt. 1868 végétől 1869 nyaráig a jászberényi főgimnáziumban magyar nyelvet és irodalmat, valamint műrajzot és gyorsírást oktatott. Az 1869/70-es tanév kezdetén megnyitott első magyar polgári „fi-tanodát” is ő szervezte meg Óbudán, és ő egymaga tanított ott minden tárgyat. A hittan, a latin nyelv, a szabadkezes rajz, valamint a gyorsírás mellett oktatta a természetrajzot is, melybe az állattan is beletartozott. Önéletrajza szerint az 1850-es évek elején nagyatádi uradalmi tisztartóként egy többezer holdas birtokon vezette a gazdaságot, ahol az

⁴⁰ Pifkó Dániel: Jermy Gusztáv (1833–1908), a szenvedélyes szertáralapító. https://www.opkm.hu/?lap=hir/egyhir&hir_id=653 (utolsó lekérdezés: 2024. január 10.); Paula Allen: The fate of ancient human remains found near San Pedro Springs lost to time. 2017. július 29. https://www.expressnews.com/life/life_columnists/paula_allen/article/The-fate-of-ancient-human-remains-found-near-San-11717823.php (utolsó lekérdezés: 2024. január 30.)

agrárreljárásokat, valamint a szám- és könyvvitelt is elsajátította. A pályázata beadásakor a Pozsony megyei Somorján a polgári fiú- és a felső leány tanoda igazgatója és tanára is volt egyben. Magyar, német és latin nyelven tudott, ráadásul vele élő fia a francia, olasz, valamint az angol nyelvben járatos volt, az utóbbit tanította is. Győrök felhívta a döntéshozók figyelmét arra, hogy fia szabadfoglalkozású, így ezen a téren szolgálatára lehet az állatkertnek is. Leírta jelentkezésében, hogy már a legutóbbi alkalommal is pályázni szeretett volna, de esélytelenség miatt nem ezt mégsem tette meg. Elmondása szerint eddigi munkájával mindenhol elégedettek voltak, az ezek bizonyítását szolgáló iratokat pályázatához csatolta.⁴¹

Bója Gyula gyógyszerész a tanári pályára készült átváltani,⁴² de előtte elindult az állatkerti igazgatói választáson, ráadásul több forrás is arról tájékoztat, hogy végül csak a „döntőben” maradt alul a megválasztott igazgatóval szemben.⁴³ Az állatkert első évtizedeinek történetét leíró Kállay Bertalan szerint ebben leginkább apja tekintélye játszhatott szerepet, aki fővárosi tanfelügyelő volt.⁴⁴ Azonban Bója önéletrajzát visszakérte, így nem tudjuk milyen érveket vonultatott fel pályázata támogatására.⁴⁵ A sikertelen igazgatói jelentkezés utáni évben a 36 éves gyógyszerészt a pancsovai állami főreáliskolába nevezték ki, ahol hamarosan tanári állást kapott. Az igazgatói székért egykor versenybe szálló Bója Gyula fiatalon, 43 évesen 1881. augusztus 8-án hunyt el.⁴⁶

A tanulmány következő részében megismerhetjük, hogy a pályázók közül kik voltak az igazán esélyesek, valamint beleláthatunk, hogy miként zajlott az új állatkerti igazgató kiválasztása.

Levéltári forrás

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

IV.1407.b Budapest Székesfőváros Tanácsának iratai VI. 873/1888. kcs./1. 1881. doboz

Nyomtatott források

Budapesti Közlöny, 1873.

Ellenőr, 1873, 1881.

Élővilág, 1956.

Fővárosi Lapok, 1873.

Gödöllő és Vidéke (Pest Megyei Hírlap különkiadása), 1979.

Hon, 1873.

Magyar Újság, 1873.

Néptanítók lapja, 1882.

Pesti Napló, 1864, 1873.

Sürgöny, 1864.

Természet, 1873.

---

⁴¹ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 1873–74. 77–86. p.

⁴² Pancsova 1881. 23–24. p.

⁴³ Az állatkert igazgatói állást tegnap töltötték be. *Magyar Újság*, 1873. augusztus 5. 3. p.

⁴⁴ Kállay 1903. 45. p.

⁴⁵ BFL IV. 1407.b VI. 873/1888 kcs./1. 1881. doboz 1873–74. Az állatkerti igazgatóságért pályázók névsora. 120. p.

⁴⁶ Halálozás. *Ellenőr*, 1881. augusztus 13. 3. p.

Online források

- Pifkó Dániel: Jermy Gusztáv (1833–1908), a szenvedélyes szertáralapító. https://www.opkm.hu/?lap=hir/egyhir&hir_id=653 (utolsó lekérdezés: 2024. január 10.)
- Paula Allen: The fate of ancient human remains found near San Pedro Springs lost to time. 2017. július 29. https://www.expressnews.com/life/life_columnists/paula_allen/article/The-fate-of-ancient-human-remains-found-near-San-11717823.php (utolsó lekérdezés: 2024. január 30.)
- Basa László: A nemzet kertésze. 2011. január 1. https://www.tapiokultura.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1247:a-nemzet-kertesze&catid=16&Itemid=142 (utolsó lekérdezés: 2024. január 30.)

Felhasznált irodalom

- Kállay 1903. Kállay Bertalan: A budapesti állatkert első 30 esztendejének története. Bartalits Imre könyvnyomdája, Budapest, 1903.
- MÍÉM Magyar írók élete és munkái. Írta: Szinnyei József <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (utolsó lekérdezés: 2024. február 2.)
- MTCN 1899. Magyarország Tiszti Cím- és Névtára 1899. I. Magyarország Vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium. Nagybányai m. kir. áll. főgymnasium. Énektanítók. 558. p.
- Pancsova 1881. Pancsova Állami reálgimnázium 1881. (Iskolai Értesítők) Adatok az intézet 1881/2. évi történetéből. 23–24. p.
- Szidnainé 1991. Szidnainé Csete Ágnes: A 125 éves Budapesti Állat- és Növénykert. Budapesti Állat- és Növénykert, Budapest, 1991.

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3–5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3–5.; 1554 Budapest, Pf. 41.
e-mail: mozaikok@bparchiv.hu